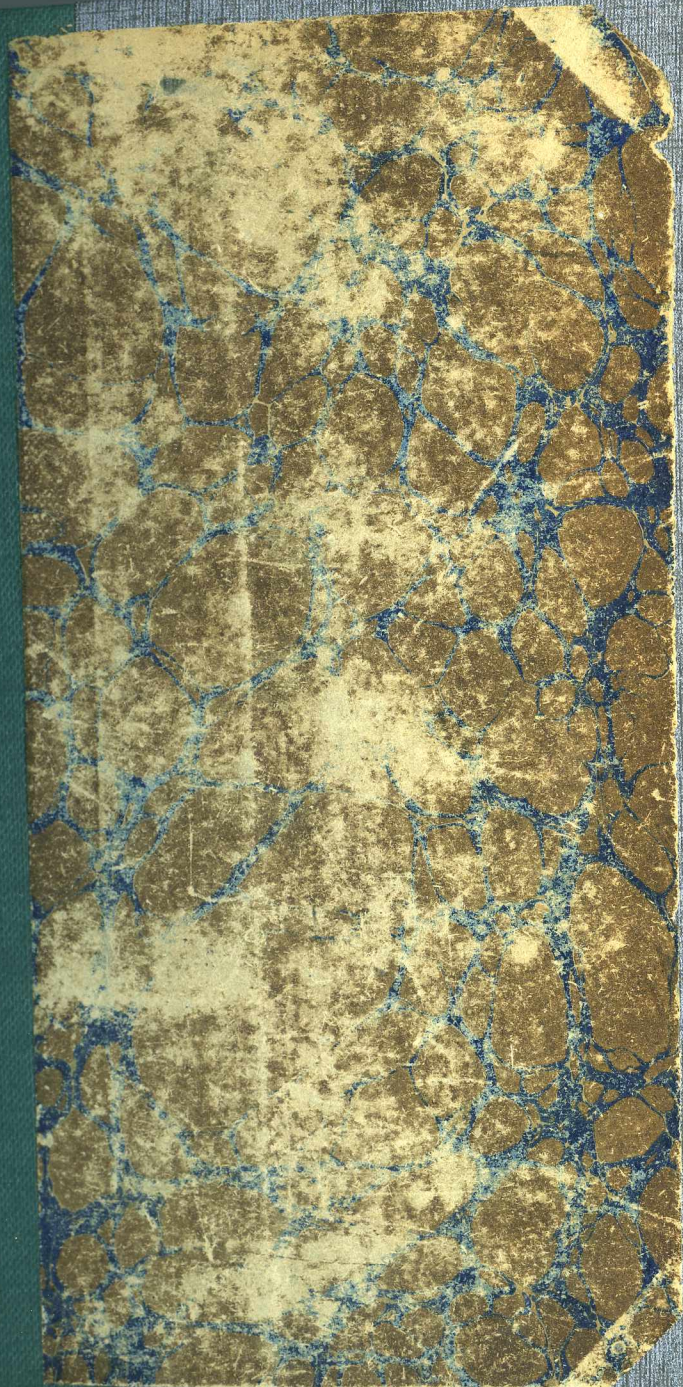

Politikai
röpiratek.

157.

157
1398

POLGÁRI TÁRSASÁGOT BOLDOGÍTÓ
FEJEDELMI ERÉNYEK

ELSŐ FERENTZ

Ő CSÁSZARI KIRÁLYI, ÉS APOSTOLI
FENSÉGÉNEK VÉG TISZTELETÉN

AZ 1835-dik ÉVBEN SZENTGYÖRGY HAVA' 5-dik
NAPJÁN A' M. VÁSÁRHELYI EV. REF. SZ. EKKLÉSIA'
NAGYOBB TEMPLOMÁBAN

elő adta

Nagy Galambfalvi DIMÉNY JÓSEF.

T. Ns. Máramaras Várm. és Nemes Maros Szék' hites
Tábla Bitája, 's a' M. Vésárhelyi Ev. Ref. Sz. Gyü-
lekezet' egyik rendes Papja.

2.

M. VÁSÁRHELYEN.

Nyomtatott a' Ns. Ref. Kollégium betűivel
Felső Visti KALI SIMÉON által 1835.

Dum non vulr alter, timet alter dicere verum
Regibus: ó miserum Regis in Orbe statum. —

Omnia cum pereant, virtus est sola perennis:
Haec immort' les reddere sola potest. —

Epigr. Oweni.

Nyomtattassék ki

M. Vásárhelyen Augustus 2-án 1835.

Antal János m.k.
Könyv-vi'sgáló.

E L Ő - S Z Ó.

Ezen vég tiszleleti beszéd nem azért nyomattat ki, mintha én annak valami különös fennmaradandó betset tulajdonítottam volna; hanem minek utánna több hason tárgyú munkák jelentek meg, néhány jó akaroim, és barátaim azon szempóntból jóválták ki nyomtatását, hogy a' M. Vásárhelyi polgári, és Ekklesiái Közönségek' részéről is némü — némü jele légyen ebben a' boldog emlékezetü Császári Fenség iránti tiszteletnek, szeretetnek, és ki multán érzett fájdalmas részvétnek. — Különösön egy érdeemes uri személy a' nyomtatási költség' fedezésére segitő kezének ajánlásával is kívánt serkenteni; de esméretlen ohajtván maradni — holott egész élete' folytában ama szabályt körette: bene qui latuit, bene vixit — hálas érzetemet tsak egy barátságos kézzorítással fogadja el.

Ambár nem lett volna bajos a' beszédben érintett igazságokat ki szélesíteni, és egy jóval nagyobb munkát adni sajtó alá; de azonkívül, hogy én, a' talan nem éppen oly könnyü rövidséget inkább kedvellem, több mellékes okok jóválták, hogy beszédem éppen azon eredeti mű-

ségeben jelennyen meg, — mint nagy érdemi
Halgatóim hallották. — Ezen szempontból ké-
rem mindenkitől nézetni é' kitsiny munkát, me-
lyel ha szerentsés lehetek, a' Hazai Közönség'
jóvá hagyását tsak valami részben is meg nyer-
ni, bátorító ösztönül fog nekem szogálni több
Katedrai beszédeimnek kiadására

Dimény Jo'sef.

KÖNYÖRGÉS.

Szent Isten! a' Te örök böltsessed vezérli az emberi életnek mind vidám, mind komor jelenéseit, melyek intést tanuságot szólva, hirdelve váltják fel egymást szemeink előtt. Te óh Örökkévaló! minden földi dolgokat a' változandóságnak- a' mulandóságnak keserítő törvénye alá vetted, hogy meg tanuljuk szíveinket a' testi világ' hijjában való örömeitől, gyönyörűségeitől elszakasztani, lelkünket mivelni, állandó jokkal, igaz böltsességgel, erköltsi készséggel fel ékesíteni.

Hatalmat adtál óh élet' Ura a' halálnak nagyokan, és kitsinyeken. — hatalmasokan, és erőteleneken — gazdagokan, és szegényeken, hogy senki ne bizzék önnön erejében, tudományában, vagyonyjának sokaságában; hanem kiki törekedjen az Idvezítő' utmutatása szerént készíteni lelkét a' mennyei életre.

Te meg hagyod halni a' nagy Királyokat, és Fejedelmeket, mint az ő legutolsó jobbágyait, mikor meg emésztik esztendeiket: A' mu-

landóságnak illy szemben tűnő példái által inted azokat, kik emberekben helyhezteretik fő bizodalnokat, a' föld hatalmassaitól várják minden boldogulásokat, — inted, hogy egyedül Te vagy Ur, és Király a' Mennyen, és földön — a' Te kezekben van élet, és halál, a' boldogságnak, a' jól lételnek minden eszköze; — a' Te ellene-álhatatlan erődnek engednek minden élő valóságok, 's egyedül szent akaratod igazgatja a' világ' történeteit, az emberek' sorsait, a' fő ranguaknak, mint az alattvalóknak életek' foljását.

Méljen meg alázzuk miis magunkat óh Mindenható! a' Te királyi széked előtt — meg esmérjük, hogy egyedül a' Te ditsóséged változhatatlan, a' Te jóságod, irgalmasságod örökké való — megesmérjük, hogy nints más erő a' Tiéden kívül, mely által meg tartathassunk — nints más böltsesség, mely által jóra vezéreltessünk — nints másnál kegyelem, mely minket igazán boldogithasson.

Te általad vagynak óh örökké való! a' földi hatalmasságok is, és a' népeknek főpásztorait, a' koronás Fejedelmeket Te állítod az ő magass helyeikre, és egyedül a' Te segedelmed által gyámolittatván, építhetik jóllétét alattvalóiknak. Midőn pedig jónak láttya végére mehetetlen böltsesség, hatalmas szavad hívja le őket a' királyi székről, hogy porvá legyenek, és egy ideig fénylett; koronáik meg homályosodjanak.

Joltévó Atyánk! Te rendelted vala Hazánk-
nak is Kormányozójává boldog emlékezetű Fe-
jedelmünket — Te világosítottad értelmét — Te
szentelted meg törekedését, hogy munkálja bol-
dogságunkat, eszközölje lelki, testi békességün-
ket nyugadalmunkat. — A' Te kegyelmed aján-
dékotta meg ötet az esztendő' szép hosszú
sorával, és ditsősséggel tellyes országlással; 's a'
földi életnek sokféle terhei, sok fáradságos mun-
kái után a' Te bőltességéd hívta el innen ötet
a' nyugalomnak, a' tökéletes igaságnak, és
jutalomnak boldog hazájába.

Midőn mi érezvén nagy vesztességünket,
meg illetődett szívvel válunk meg szeretett Fe-
jedelminktől, esedezünk Néked mennyei fő való
az ő törvényes következőjét nagy reménységű
Királyunkat áld meg hosszu boldog életidővel,
ruházd fel erővel, bőltességgel, igassággal, hogy
mint hív pásztor, mint kegyes atya, lé-
gyen népének igaz oltalmazója, boldogítója.

Aldjad meg Hazánkat, Nemzetünket tovább
is a' békességnek aranyidejével — építtessed a'
köz-jót, értelemmel, egyenességgel ékes Elöljá-
rok, 's Tisztviselők által. — A' mi halmainkan,
és mezeinken láttassanak óh szeretet' Attya a'
Te kövérséggel tsepegő nyomdokid, hogy min-
den híven fáradozó munkás joltévó kezeidből
végye el igyekezetének érdemlett gyümölsét.

Szent Lelked világosítsa lelkünket, hogy

hivattatásunk' célját, az igaz- bőltsességet, az erköltsi tisztaságot, szentséget soha is szemünk előtt el ne téveszszük, arra légyenek irányozva mindenkor indulataink, munkálkodásaink, hogy így földi polgárságunk' idejének lefolyása után a' mennyei ditsőségesebb polgárságra hívattassunk által. Amen. — Mi atyánk 's a' t.

Amos VIII: 9. 10. Ezt mondja az Úr Isten: a' Nopot el nyugotam, és bésetétitem a' földet fényes nappal, siralomra fordítom a' tti Innepiteket, és minden enekléseteket keserűségre; -- gyász ruhát adok mindennek derekára, és juttatom Izraelt keserűségre.

Midőn hét hetekkel ez előtt az Austriai Császárság alatt edgyesült Országok' hív lakossai, örvendező szívvel polgári Innepet szentelvén, a' háládatosságnak tisztább érzeteit emelték fel az élet' leg főbb Urához, hogy köz tiszteletet, és szeretletet nyert Uralkodójokat 1-ső FERENTZ Fenséges Császárt élte' 68-dik évének kezdetére szerentsésen el juttatta; — Midőn miis az Urnak ezen templomában egyben séregelve forró ohajtással esedeztünk a' mennyei kegyelemért, hogy koronás Fejedelmünk' drága élete' nyujtásával hazánk örvendeztessen, nemzetünk boldogíttassan; — Kitsoda gondolta közüllünk, hogy öröm Innepünk illy hamar siralomra változzon által? kitsoda képzelte akkor, hogy a' világok' sorsát igazgató fő Ur, a' több mint 35 millio hív polgárok' búzgó óhajtásának ellenére, már 18 napok mulva így fog menydörögni az Austriai széles birodalom felett? *A' napot le nyugotam, és bésetétitem a' földet fényes nappal; siralomra fordítom a' tti*

innepeteket, keserűségre minden éneklésteket, gyász ruhát adok mindennek derekára, és a népet juttatom keserűségre!!

Oh mely igaz, hogy az *urnak útai nem olyanak, mint az embereknek útai, — az Ő gondolatai nem olyanok, mint a' mi gondolataink!* — Oh emberi sors siralmas változandósága! nintsen tehát győzhetetlen hatalom, nints örökös dicsőség, nints állandó boldogság semmiben itt alatt! Ellene álhatatlan erővel ragad az idő sebes folyama mindent az el enyészés' sirja felé; tsak ama leg főbbnek, a' Királyok' Királyának Tronjához nem közelíthet, egyebet, az egen, és földön mindent alá ás, meg reszketet, le dönt az esztendő'k', és századok' ár-vice. — És még a' föld' hatalmassai is, a' nagy királyok, és fejedelmek is, kik által milliók boldogittatnak, kiktőlannyi ezerek várják reménylik jövődjö jolléteket, ama gyászos sorsnak vagy nak alája vettette, hogy a' mulandóság' szenvedő szele széljel fujja poraikat, mint szüntén a' nyomorult koldusokét, 's tsak edgy bádjatt viszhang susogja által az útokornak, hogy ők valaha voltanak, és edgy intéssel egész országok' sorsát döntötték el.

Rettenetes sors! mely minket gyászba, sőtétbe boríttál, le túrni parantsolván polgári Egünkről ama 43. esztendőken keresztül első rangu fényel' rogyogott Napot 1-ső FERENTZ dűtső Fejedelmünket. — Úgy van rettenetes sors!

holott akkor sújta minket ez a' siralmas veszteség, midőn kintsin hazánk' oly kétes helyezetbe szorult, mellyet szinte leg hívebben ábrázol Damoklesnek szőrszálon függő kard-alatti ebédje a' Dionisius' asztalánál; — akkor véteték el polgári edgyesülétünk' repedezett hajoja mellől a' tapasztalt bölts kormányos, midőn azt az egymással küsdő szélveszek, 's orkánok a' Scilla és Kharibdisz közzé ragadták!

Mit tselekedjünk illy méltó fájdalomunkban? midőn hajdon a' Római nép magass reményeit edgy jó Fejedelmének el hunytával füstbe enyészni látta, meg hajgálta keservében a' templomokat, fel forgatta az oltárakat, ki vetette az utzára a' házi Isteneket, mert tisztelekre érdemteleneknek ítélte azokat, kik edgy örök létre méltó Császárnak halálát meg engedték vala. — Paroskodjunk é miis fájdalmas indulatinkal a' Mindenható ellen, 's a' keserőség miatt meghomályosodott értelemmel kétkedjünk é a' legszentebb, és böltsőbb Igazgató intézeteiben? — Nem! illyent mint Keresztyének nem tselekedhetünk! — Tehát nagy, és fel számíthatatlan kárunkra, veszteségünkre nézve, abban keressük némü némü vigasztalásunkat, hogy Hazánk' sorának bölts kormányozója, edgy minden királyi virtusokkal ékeskedett Fejedelmet adott vala nekünk a' bódog emlékezetű Császárbán, ki magass erényei által szinte fél századon keresztül építette, gyarapította polgári nyugodalmunkat, jollétünket.

Hogy pedig ezen vigasztalásunk alapos, és állandó legyen, újjítsuk meg emlékezetünkben a' holdogult Császár' igazi képét, — keressük fel le-folyt élete' tetteiben tiszteletet gerjesztő tulajdonságait, fejedelmi erényeit, — hálás érzetek közt hirdessük ritka érdemeit: így állandó nyomokat hagyván lelkünkben a' ditsőültnek képe, nem tsak ma, 's utollyára lésson Ő ezen gyaszos innepléssel meg tiszteltetve; hanem ezután is, valahányszor reá gondolunk, gyengéd érzéssel fogjuk mí, és késő maradékaink is mondani: *áldott áldott légyen a' Nagy Fejedelem I ső FERENTZ' ditső emléke!!!*

A' világ többnyire éppen úgy balul ítél a' királyok' nagyságáról, és érdemeiről, mint az alsobb rendűek' erényeiről. — A' hodoltatok leginkább szoktak hiesztetni, — magasztaltatni, és még az éles ítéletű Taczitusz is azt mondta: „*a' Fejedelmek virtussa a' hodolásban áll*“; pedig mélyebben vizsgálván, úgy találjuk, hogy az Ő győzedelmeik éppen úgy terhelik a' latvalóikat, mint sujtják az ellenséget: — mind hasonlok azok a' Hannibál' hodolásaihoz, midőn azt írta volt a' Káriá gobeliének: „*meg vertem a' Rómaiakat, küldjetez nekem Katouákat, — adófizetővé tettem Itáliát, küldjetez nekem pénzt.*“ — Illyen magyarázattya volt nem sokkal ez előtt a' Nápoleon' Tedeuminak, 's triumfussainak is.

Sok úralkodo nagynak kiáltatott, mert kül-

ső szerentséje el fedezte belső alacsonyágát; — sokrol pedig halgat a' világ; mert külsőképpen fényleni nem tudott, vagy nem akart. — A' Mátyédoniai Sándor katonai tetteiért — minden dobzodása, 's bujasága mellett is — nagy nevet nyert; el felejtetett szinte a' Kalisthenesz' meg ölettetése, 's kevesen olvassák Szénékának rolla tett itéletét. — Az angliai Ersébeth magasztaltatik, pedig a' Stuart Mária, vére kiált ellene, 's hirdeti világ' végéig gyáva gögjét, frigy indulatját — Péter Czár igaz, hogy nagy érdemet szerzett nemzete' vad erkölcsének szelidítésében — mivelésében; — de óh mely kitsiny ő, — sőt rémitő fene vad, midőn Eudoxia Feodorowna első feleségét tizenennyoltz esztendeig fogságban gyötri, 's tölle született fíjának Alexeinek titkon tulajdon szemel előtt fejét véteti, még pedig a' LíresKatharina' edgyet értésével.

Ellenben edgy 16 *dik* Lajos, ki személyesen is fel kereste hazájában a' szegényeket, és királlyi adakozással segítette, vigasztalta a' nyomorultakat, őseinek vétkeiért gilotinra íteltetett. Azon Hunnus Fejedelemnek pedig még tsak nevét sem jegyzték fel a' Historiában, ki midőn boszszus ellensége legszzebbik leányát kérte, mintegy engesztelő áldozatul; kész volt azt ki adni, tsak népérül a' háború' sulyját el fordilhassa, ezt mondván: „*nem igazság, hogy egy emberért ezereknek vére folyjon ki*“ — és

csak akkor szollította boszszúlló fegyverre katonáit, midőn a' nyugtalan szomszéd alattvalóinak vérébe mártotta kezeit.

Az igazi nagy, 's nemeslelkű Fejedlem nem külső fényet, nem hatalom szóval kíván tiszteletet nyerni; hanem személyes virtussai által ohajtja alattvalóinak sziveket meg hódolni: — nem abban keresi, 's helyhezveti ditsősséget; hogy mind szélesben terjedjen birodalma, — mind több több milliók fügjenek intésétől; hanem abban, hogy ő millioszor több jót, több nemest vihet végbe, mint akármely más magános polgár, 's az egész Statust boldogithattya bõlts intézeteivel. Az ilyent nem a' félelem káltja nagynak, — nem a' remény által táplált hizelkedés magasztalja fel; hanem népeinek szíves szeretete ditsőitti, — áldja mind életében, mind holtá után.

Ilyen úton kereste vala boldog emlékezetű Fejedelmünk is az igazán királyi nagyságot, az állandó ditsősséget; 's ezen az úton el is jutott nepeinek köz tiszteletére, 's szeretetére. — én is tehát nem hadi tetteit, — ámbár azok is méltok a' ditséretre, — nem Császári székének külső fényét, — nem a' politikai világtól tisztelt nagyságot akarom hirdetni, — hanem fejedelmi erényeit, miot az örökös 'tisztelet' valodibb alapjait ohajtom — bár mi kevés vonással — a' köz emlékezetben fel eleveníteni.

Meg botsáss nagy Lélek, hogy az en kitsinyo

ségem bátorodik Te hozzád, már meg dicsőülthez eként közelíteni, és a' Te képedet rajzolni.

Ti pedig nagy érdemű K. H: beszédem' hijányait fogyatkozásait, nem tsak gyenge erőnek; hanem a' tárgy' fontosságához képest igen rövid szabad időmnek is tulajdonítsátok, holtott egy jó anyának sirhalmától mélyen illetődve térvén vissza, értém, mely nagy kötelesség bízott reám. (*)

A' Proféta a' felolvasott helyen a' napnak lenvugtáról szoll: — valamint a' nap a' természetben, úgy a' Fejedelem a' polgári edgvesületben képviselője az Istenségnek; és a' kettő, a' nap, és fejedelem között igen szembetűnő hasonlatosság találtatik fel. — A' nap öszve tartya a' körülte bujdoso égi testeket — világosítja, melegíti, 's termékenyíti azokat: — hasanlókat mivel a' Status alkotmány' napja a' jó Fejedelem, — 's mivel boldog emlékezetű Császárunk is: azért mig ezeket rendre 4 pontokban röviden elő számlálom, 's fel fejtegetem, kérlek tőrjétek el egyszerű beszédemet:

1-ső tulajdonság a' naphan az öszvetarto, vagy vonso erő, mellyel hathatosan huzza magához a' bujdosok' rendszerét, és még az üstökös csil-

(*) A' beszéllő — édes Anyya' temetésére volt, midőn a' b. e. Fenség vég tisztelete napja iránt a' felőbb rendelés el jött.

lagokat sem engedi rendetlennek tettző kerülő-
utjokban el tévedni, és hatósága köréből ki-
tsapongani. — Ilyen erővel bír a' jó Fejedelem
is; az ő magass erényei, — böltsessége — vallá-
sossága — egyenessége — szelid, és emberszere-
tő kegyelmessége — a' köz jóért lángoló buzgó-
sága — és a' hon' törvényeihez való hív ragasz-
kodása — öszvetartanak minden polgárokat —
nagyokat, és kicsinyeket úgy meg bájólnak, hogy
a' leg különbözőbb tzélokra törekedők is, a'
társaság' köz interesséjében készek edgyesülni.
Tsak a' kicsin lelkek' kormányja alatt fogansz-
hatnak meg a' Katilinák által hintegetett konkoíy
magvak: — tsak ott szaggatják széllyel a' visz-
szavonás, pártoskodás a' társasági edgyesüle-
tet, hol a' fő helyen nints erköltsi erő, nin-
tsen világos okosság meg esmérni, 's meg gá-
tolni a' félre ásó, 's félre dolgozó önhaszonke-
resést.

Ez az öszvetartó erő pedig a' Fejedelemben,
főként a' ő igaz vallásossága, és minden ön-
haszon keresésen felyül emelkedése. — A' val-
lás öszveköttő lantz az Ég, és föld, az Isten, és
ember közt: — ezen öszveköttetésnek tiszta ele-
ven érzése meg szenteli az indulatokat, meg vi-
lágositja az elmét a' leg' fontosabb tárgyak, és
kötelességek felől; 's midön ösztönöz a' virtusra,
ugyan akkor erőt is ad annak gyakorlásá-
ra. — Valamint egybe kaptsoltatik a' vallásos
Fejedelem az Istenséggel, — úgy ezen lantznál

fogva szorossan öszve köttetik ő alatt-valóival, kiket a' léleknek éppen azon dispositioja vonsz szüntelen a' mennyeiek felé. — A' főnek szép példája, — Isteni félelme — fedhetetlensége — meghatja az egész társaságot, 's ezen bé folyásnak jótékony gyümöltsei — a' közönséges erköltsi tisztaság — egyenesség — a' költsönös júsok — és kötelelességek iránti tisztelet.

A' mely Fejedelem ezt a' drága kintset — a' vallá magában okoson tudja betsúlni, kétségen kívül meg mélli azt másban is: — az az kinek kinek lelki-esméretére — belső meggyőződésére bizza, mint hidjen az Isteni dolgokrol: — Róma az el foglalt tartományok' szívét leg inkább azzal hodolta meg, 's tsatolta magához, hogy azok' Isteneit falai közzé fogadta. Illy formán bánik a' bólts Fejedelem: nem tsinál szakadást edgyik, vagy másik felekezetnek különösebb pártfogásával; hanem mindenik vallásos hitnek, melyet alattvalói a' köz tsendesség', bátorság', igazság' korlátjai közt követnek edgyarányu buzgó oltalmazója. — Tiszteli ő mindenikében a' lelkiesméret' szabadságát, jól tudván, hogy az legérzékenyebb; szabad vizsgálást enged a' hit' tárgyában az elméknek, nagy példák által tanittatván, hogy az kényszerítés tsak képmútatokat, végre pedig Isten-tagadokat formál.

A' vallásos Fejedelem egyszersmind hív adott szavaiban — ingadozás nélkül való letett

esküjében; 's ezen ő hívsége lelkesíti az egész-
 szet — a' leg nagyobb erővel szorossan öszve
 kaptsolja a' részeket. — Alfonsus Arragoniai
 Király azt tartotta, „*hogy a' Királyok' szavá-
 nak ollyannak kel lenni, mint a' jobbagyok' es-
 küjének.* — Első Ferentz Frantzia Király pedig
 azt szokta mondani: „*hogy ha a' hívség ki ta-
 lálna veszni az emberek közül, felkellene azt ta-
 lalni a' fejedelem' szívében.*“ — Midőn ötödik
 Károly Császárt arra akarták birni, hogy szeg-
 né meg a' *salvus conductus*, mellyel biztosít-
 totta Luthernek a' Wormátziai köz gyűlésen
 meg jelenését, azt felelte: „*hogy ha a' polgá-
 rok számkivetésbe üznék a' hitet, a' Fejedel-
 meknek bé kellene azt fogadni palotáikba.*“ Jaj
 is azon Országnak, hol a' főnek példájából ta-
 nulják meg az alattvalok a' hittel, esküvel,
 adott ígéretekkel játszodni — keveset — vagy
 semmit gondolni. — Ott — hol a' vallásosság
 illyen veszedelemben forog, — a' pusztítás' ré-
 mítő angyala lebeg ki vont fegyverrel a' fejek
 felett; — a' lábok alatt pedig Vulkánok' kén-
 köves tava főrr.

A' másik fő vonszo erő a' Fejedelemben, —
 a' minden ön-haszon keresésen magass feljúl e-
 melkedés. — A' nap magassan áll Plánétái fe-
 lett — nem ön-magáért; hanem a' büjdosó égi
 testekért munkálkodik — ezeket tartya öszve —
 ezekre szorja a' világosságot — meleget, és ter-
 mékenyítő erőt: 's a' mi igen tsudállatos, az

— 29 —

Égvisgálók' véleménye szerént, maga mind ezek nélkül szükölködik, setét, és hideg test lévén. — Eként a' nagy lelkű Királyok nem magokért élnek — munkálodnak; hanem népeikért: — nem úgy nézik ők a' milliók' sergét, mint egy tejelő juh nyáját, mintegy tereh hordo barom- tsordát, hanem magokhoz hasonló — önn-tzélra — ön-jollétre — boldogságra — 's erköltsi tökéletesedésre teremtett okos valóknak hiszik, vallják szóval, és tettel alattvalóikat. — Ezen meg győződés által vezéreltetvén hiven 's buzgon gondoskodnak azoknak igazi javakrol, és olyan erköltsi munkásságban kívánnák gyakaroltatni, — mely egykor a' mennyei polgárságban is boldogságok' alapja lehet.

Úgy vagyon — a' bölts, és jó lelkű Fejedelem nem gyűjti halomra a' kintset kamarájába; hanem jótékony kezekkel ki osztogatja; — az igaz gazdagságot a' jótéteményekkel le kötelezett hív alattvalokban tudván állani. — Így gondolkodott Czirusz és pénzével sok olyan barátokat szerzett előre kik a' szükség' idején gazdag kintsei voltak. — A' Krésusz' fősvénysége másként okoskodott, 's tsak akkor jött jozanabb észre, midőn Czirusz' fogságába esvén, szinte a' meg égetés' rémitő sórsá ra jutott. — A' Királynak leg szebb, 's leg bizonyosabb gazdagsága a' polgárok' hővölködésében, 's gazdagságában vagyon. — M. Kurius mikor feje volt is Rómának, fa széken ült — fa edényből evett — 's

midőn a' Szamnitek nagy tsono arannyal kínál-
ták, meg vetette, azt mondván: „*jobb olyan alatt-
valókan úralkodni, kik arannyal bővölködnek,
mint magával az arannyal birni.*“ — Még a'
gyönyörűségekkel is, mellyekben a' leg utolsó
jobbágy részesedik, ritkán élhet a' jó Fejede-
lem, — nints néki erre ideje: — mert óh mely
sok gondba, fáradságba kerül egy Ország' kor-
mányozása: — éjjel és nappal vigyázni kell né-
ki, hogy a' köz-nyugodalmat valamely véletlen
történet meg ne zavarja; — fáradni — munká-
lodni, hogy a' nagy egésznek öröme, békessé-
ge, meg elégedése légyen. — Egyetlen gyönyö-
rűsége abban áll, ha a' polgárok minden jóban
bővölködnek, 's „*bátorságos sátorokban nyu-
gosznak*“ mig maga Argusi szemekkel áll strá-
sát, 's a' leg mérséklettebben él az élet' javaival. —
Ki nem érzi, mely vará's erővel húzza magá-
hoz a' polgárokat a' főnek ily maga meg tagadása,
— ily minden haszonkeresésen felyül emelkedése?

2-dik munkálata a' napnak a' világítás; —
májesztással rogyog ő millio sűgárokban min-
denik plánétájára; rendre árasztja ki tűz-tenge-
rét a' föld' minden oldalaira, behat a' zordon
sivatag havasok' méjj völgyeibe — bé a' magá-
nosok' rejtett lakhelyeibe; 's midőn eltávozik
az edgyik oldalról, tsak azért tselekszi, hogy
egyenlően ossza másfelé is éltető fényét; — ak-
kor is pedig a' szeliden világló holdat sok ezer
tündöklő tsillagokkal körül vételve hadja maga
helyett.

7. A' Status-edgyesület' napjában, a' Királyban okosságnak, vigyázásnak, előre nézésnek, szoval bőltességnek neveztetik ez a' tulajdonság, melly hasonlokát munkál. — A' világi politika azt mondja, talám, „*hogy a' Fejedelemnek külső világossággal is kell rogyogni,*” — *nagypompá' fennyével kell imponálni tudni:*“ azért többféle módokat, eszközöket gondol ki, hogy az úralkodó személyeket bizonyos vakító fény, és egy képzeleti ditsősség' sугári burkolják körül. — En ennek igazi hasznát nem értvén, rolla nem is szolhatok; — mert azt, hogy a' belső valóság' hijányát, ilyen külső gloriával tzeloznak helyre potoltatni, fel tenni nem akarom; — de azt, mint tagadhatatlan igazat mérem állítani, hogy a' Király' igazi fénnye, hasznos világossága, 's állandó ditsőssége a' valodi bőltességben, mivel okosságban áll.

A' bőlt Pláto azt mondotta hajdon, és ez ma is igaz, „*vagy a' Királyoknak Filosofusokká kell lenni, vagy Filosofusokat kell Királyokká tenni.*” — Tisztán tudni a' magass hivattatás' egész ki-terjedését, a' fenséges körnek szép kötelességeit, — esmerni alattvalói' állapotjokat, okos óhajtásaikat, lelki, testi szükségeiket — okosan ki választani valamint a' társaság', ugy a' magánosok' tséljaira vezető útakat, 's a' segéd eszközöket; ezekben áll röviden a' királyi Filosofia, a' Fejedelmi bőltesség. — A' ki ezzel bír, sem ön-hiusága' sugallása által meg nem

vakittatik, sem a' magok' hasznára minázo tanátsadok' ámttásai által a' köz-jó' úttjáról el nem tsábittatik: — szeliden halgatja az a' tudosok' intését — el fogadja a' komor igazságot is — meg tudja különböztetni a' jó barátot, az igaz hazafit, a' sireni hangon ámito kétszinűtől: — meg esméri a' valódi érdemét, 's fejedelmi modon jutalmazza — fel fedezi a' virtus' palástjába burkolt alaton lelküt, 's magától meszsze taszitja.

Az okos főnek meg világosodott szemei túlnéznek a' mái — vagy holnapi tettző hasznokon: — a' távolabbi jövendő — népének százados boldogsága tzélja minden törekedésének — Ilyen böltességgel mutatja ki az okos úralkodo alattvaloinak a' munkásság' körét — a' jollételre törekedés' utait, ősvényeit. — Az erőt, talantumat, erköltsi készséget méltánolva szabja ki segédjeinek, a' felsőbb, 's alsobb Tisztviselőknak a' hivatalos pályát, hogy, miként a' plánéták a' nap körül rendes egy formasággal — minden egybenűtközés nélkül teszik kerülő útjokat; úgy a' státus' masinájának kerekei is, illő pontossággal, éltető gyorsasággal forogjanak, 's így rendeltetések tzéljának teljesen meg feleljenek.

A' Fejedelem' elől néző böltessége ki sugároz főként a' törvényhozásban, vagy hozatásban, és a' meglévő törvények iránti önnön engedelmisségben. — Törvények tartják össze a' status — alkotmányt, hogy szélyel ne bo-

moljon: — ezek adnak erőt az Igazgatóknak, 's magának a' leg főbb úralkodónak is; — az ő jó példája szerez leg bizonyosabb, leg állandobb tekintetet minden jó rend — szabásoknak. — Ellenben ki csak parantsolni akar, 's szégyenli a' törvényeknek, és a' közjó vélekedésnek engedelmeskedni, az maga szoktatja alattvalóit az engedetlenségre. — A' ki meg tapodja, mint egy Kaligula, mintegy Néro a' haza' törvényeit, méltán rebeghet, hogy ezeknek sorsára jutánd. — Agesilausz a' Spártai Király ma is tiszteletet érdemel azon engedelmességért, mellyel az Eforok iránt viseltetett, kik arra vigyáztak, hogy a' Király és tanáts hatalmokkal vissza ne éljenek: — Midőn tudniillik Asiában folytatná hódolását, azt irván néki az Eforok: „*siessen haza a' Görög országi bajok' igazittására,*” töstént vissza indult, ilyen feleletet küldvén előre: „*nagy darabot el foglaltam ugyan Asiából, a' barbarusokat meg szalasztottam, Joniában erős hadi készületeket tettem, — de mivel haza térni parantsoltok, követem ezen leveletem, 's ha lehetne még előbb érkezném meg; mert nem magamért vagyok én Király, hanem hazámért, és nem volnék ilyen megtiszteltetésre méltó, ha a' törvénynek ellene szegülnék.*“

Szívesen tisztelte Róma Trájánuszt holta után is, mellyet azzal nyilvánosított, hogy következőit sokáig így köszöntötte: „*légy szerentes, mint Augustus, jó, mint Trájánus*“ — és

mivel hódolta ő meg a' sziveket ennyire? midőn Császárrá lett, azt írta a' Tanátsnak: „*nem szüntem meg a' törvényeknek alatta lenni*“: meg is esküdött ő azoknak meg tartására — 's a' Birodalom' boldogittására. — A' Gárda Kapitány-nak ilyen szokkal adta által a' tiszti kardot: „*használd ezt, ha meg érdemlem, mellettem; ha nem, ellenem*“ a' közönséges könyör-gésben ezen szok után: „*áldott légyen a' mi Császáruink*“ ezt léetette bé: „*ha mindenek' javát munkálódja*“ — maga pedig így szokott imád-kozni: „*az Istenek adják meg kérésemet, ha a' törvényt meg tartom, a' nép' tiszteletét, és a' Tanáts' szeretetét meg érdemlem.*

Azt mondja talám ezekre a' szűk kebelü politika: „*a' törvények határai közzé szorittat-ván a' fő hatalom; el vesztene rövid időn min-den erejét, minden tekintetét, és a' társasági alkotmány öszvé omolna*“: — azonban a' szá-zadok' tapasztalásai azt bizonyítják, hogy minden edgyesületnek állandóságot, minden királyi széknak leg legerőssebb támaszt a' törvények' sértetlensége, 's azok iránti köztisz-telet, és engedelmesség szerezhet,

Továbbá a' bőltességgel ékeskedő Fejede-lemt, mint Fő Pásztor Argusi éles szemekkel vigyáz az egész Státusi' edgyesületre, vigyáz an-nak minden alkoto-részeire. Miként a' nap' világossága körül járja a' Plánétákat, úgy a' a' Király' szemei, és fülei elhatnak, az egész bi-rodalomra; hogy a' köz tsendesség' és bátorság'

fel háborítására semmi ne történhessen. — Epaminondász, a' Thébei fő vezér minden innepi alkalmatossággal, midőn a' vigasság után álomba merültek polgártársai, jozanon, és ébren töltötte az éjtszakát, mert úgy mond: „*midőn a' többek alusznak nekem vigyázni kell*“ — Ezt követi a' bölts Fejedelem, és midőn mi bátorságban nyugszunk, ő gondban töri fejét, hogy rollunk minden veszedelmet elháríttson, és jólétünk' ujj forrásait fedezze fel; 's talám midőn mi gondatlan gántsoskodással békétlenkedünk rendelésein, ő akkor esdeklik áldást mireánk az Egtől; akkor kér magának mélyebb böltsességet; szélesb látást, és esméretet.

3-dik Munkája a' napnak az, hogy szelid egyarányban mérséklett meleget lövell a' földre, 's ezzel élteni, táplálja, vidítja, az állatok' és plánták' ezereit. — Hasonlót mivel minden polgárokra nézve a' Fejedelemnek ember-szeretete — részre-aem-hajlo egyenessége — szelidsége — és kegyelmessége. — A' király, mint köz atya nem magáért él, és fáradoz; hanem azon milliok' boldogíttását hordozza szívéen, kik kormányra alá vagynak bizatva, — szereti azokat, hogy viszont szeretteness általak; és utolsó jobbágyának sorsa úgy tárgya gyengéd érzésének, 's gondosságának, mint tulajdon gyermeke, — ámbár közvetlenül ezt edgyaránt mindenek nem érezhetik. — Midőn valamely természet tsapása inséggel fenyegeti a' latvalóit; — midőn az éhség, vagy döghalál

pusztító angyala közelit, — sokszorozott iparral siet meg előzni a' veszedelmet, 's mint egy jó szívű Titusz meg nyitja tulajdon kintstárját is a' szűkölködőknek — intést, tanátsot, és vigasztalást szoll, mint egy Salamon a' nyomorultaknak.

Azonban a' jótétemények' osztogatásában, és a' köz-jonak építésében távol van a' jó lelkű Fejedelem Makhiavel' embertelen politikájától, — attól t. i. hogy egynéhányoknak javát, a' más többek' jolléte' fel-áldozásával — jussaiknak tsonkításával gyarapítsa; sőt távol attól is, hogy az egészet egy résznek meg rontásával boldogítsa. — Tsak egy Pomare otohajtí Katzikától telhetik ki olly borzasztó tett, hogy a' képzeteszerént haragos Istenek' megengesztelése — az inségnek elfordítása végett két ezer embert áldoztasson meg. — Ugy van

Mindenekhez egy iránt részre hajlás nélkül jó, és igazságos kíván lenni a' bölts Király — 's hogy valóban tudjon is lenni, tanátsot kérd a' jozan okosságtól, — tanátsot a' tapasztalástól; — ezek pedig azt mondják néki: — *a' hazugság mindenütt könnyű szárnyakon repdes, még a' Királyok' palotájtkba is beviszik azt a' haszon keresés, és árulkodás. — Könnyen, és sebessen halad szájról szájra a' köz beszéd azt mondják 's el hiteti az edgyügyüeket; — a' valódi igazság pedig későbbre érkezik; — gyakran igen is későbbre; mert egy esméretlen sánta.*

vezetője van; az irigység pedig mindenütt fel tartoztatja, passust kíván tőlle. — Tehát az okos ember meg tartja felét számára a' hallás' eszközének, mellyet tán erre is tzelezva adott kettősen a' természet' Úra. — Igenis a' bölts Fejedelem Nagy Sándort követi, — ki midőn valaki panaszos vádjait előtte feladta, reá könyökölt edgyik kezére, mellyel fél fülét bé dugta így szolván: „*ezt megtartom a' bé vádolt félnek számára.*“

A' földi nagyoknak edgyik talán legnagyobb szerentsétlenségek abban áll, hogy igazat, főként önn-magokról, szinte soha nem hallanak: — a' hasznot leső hizelkedők a' virtus' színével festik ki az ő vétkeiket, 's így könnyen meg szédítik egy Kaligula' fejét, hogy magát Istennek hivassa, könnyen el hitetik — egy Nagy Sándorral, hogy ő Jupiter' fija. — Úgy van, - majd mindenek a' Királyoknak vakításokra törekednek, a' körültek tapadok ki lesik hizelkedéssel gyengéjeket, 's osztán nem önn-magok úralkodnak, hanem némely fortélyos eszűek önkényének játékvá lesznek. — Antiokhusz a' [vadászban egy paraszt kunyhóba tévedvén, tetteve kérdezősködik a' Királyrol, 's akkor jönn észre, hogy tsalfák tanátsossai, hibás maga is; mert sok időt veszteget a' vadászattal — sok fontosabbat mulat el az Ország' dolgaiban. — Dionisiusznak nem volt ennyi lelki ereje, hogy magáról igazathaljon, sőt Filokszénuszt, mivel nem ditsér-

te meg idétlen verseit kővágásra kárhoztatta: — így osztán mint a' tsapodárok' jádzó kártyája — Országából ki üzetelt, 's Korinthusban mint iskola-mester gyermekek tanításával kereste életmét.

A' Fejedelem' igazság szeretete szüli a' közegyenességet, a' polgárok' egymás iránti igazságosságát. Paraditsommá lenne a' föld, ha tsak az egy igazságosság' szent kötelességét minden emberek egymás iránt hiven teljesítenék. — Tudván azt a' bölts Király, hogy a' társasági életben ez a' legfőbb virtus, leg mélyebb, 's erősebb alapja a' köz jól-lételnek, leg bizonyosabb szerzője, gyarapítója az országok' virágzásának, — tudván azt, hogy az igazságtalanság, mint egy Pánlora' pixisse leg több szenvedést, inséget, nyo norúságot áraszt a' polgárookra, egész erővel munkálódik azon, hogy az igazság mindennek tellyesen ki szolgáltassan; — a' Törvény egyaránt sujtsa a' hatalmas gonoszt, mint az erőtelent, és a' Biró ne kedvezzen inkább a' gazdagnak, mint a' szegénynek. —

Azonban nem ritkán fordulnak elő a' polgári életben olyan esetek, mellyekben szelidíteni kell a' szoros igazságot; holott külömben rontópusztító, keserítő lenne az. Itt a' jó közép útnak fel találására vezet a' nép' attyát az ő szelidsége, kegyelmessége — 's ezen virtussal leg inkább hasonlít ő az Istenséghez, - ki maga is nem feddődik örökké, nem bánik velünk érdemünk

szerént, irgalommal fedezi el sok eseteinket.—

Senki ellen nem vétenek többet, mint a' Király ellen; mert minden ki rostállya tetteit, intéz-teit; de a' bölts fejedelem úralkodik indulatain-'s üress minden boszszú-állás' kívánságától. — Óh melly szükséges is, hogy a' ki másokan úralkodni hivatott, tudja leg előbb ön-magát meggyőzni. — A' természet a' méhek' Királynéjának nem adott fullánkat - mely azt ábrázolja, hogy az emberi Királyok is szelidek, irgalmasok legyenek. — Az indulatok a' magános embert is sokszor igazságtalan, 's káros tettekre ragadják; — menyivel inkább a' hatalmást, kinek erő van kezében 's nitsen ki gátollya.

Mind az élők', mind a' késő maradék' szerető tiszteletének megnyerésére leg bizonyosabb út a' boszszus indulat' meggyőzése. — Hadriánus Császárrá lévén, azt mondotta egy régi ellenségének: „*Te ne felyj többé, mert a' Tronusan nem ülhet alaton indulat*” — XII-dik Lajos hasonló módon bátorította egy hajdoni meg bántóját: „*Nem illik a' Királyhoz meg boszszulni az Orleánsi Hertzeg' meg sértetését*” — Ugyan ez a' Frantzia Király feliratta azoknak neveit kik fogságának okai voltak, 's a' leg hibásabbak' neveit egy keresztel béjegezte meg, melyet azok meghalván, rettenve futottak széllyel elkerülni a' méltó büntetést; de vissza hivatta őket Lajos, 's így szollot hozzájok: „*a' kereszt nevetek előtt nem boszszum' béjege, hanem mint az Idvezítő' keresztje büneitek' el engedését ábrázolja*” —

Sokat fárasztotta, boszszantotta vala a' nagy-
 ra vágyo Békesi Gáspár Báthori István fejedel-
 met, mégis a' Lengyel királyi székre lett emel-
 tetése után, midőn Békesi kegyelmét kereste, nem
 tsak meg engedett néki 's tellyesen el felejtette
 a' soká tartott ellenségeskedést, söt jo baráti let-
 tek egy másnak, 's a' költsönös hivség', és sze-
 retet' meg bizonyításában nemesen vetélkedtek
 edgyüt. A' felemelkedett helylyhez, a' királyi
 Székhez illyen felemelkedett erköltsi tulajdonok
 -virtusok illenek. — ezek leg bironyosabban meg
 hódolják a' Polgárok' szivét, leg erősebben kö-
 tik a' népet Fejedeméhez. —

4-szer A' Napban termékenyítő erőt ista-
 lálunk:- de hogya' világ. és meleg kifollyása a'
 vonso erővel edgyütt miként éltetik a' természetet,
 miként kövéritik a' levegöt, földet, miként okoz-
 nak szelet, esöt, menydörgést, 's többeket, hogy
 a' plánták nőljenek, a' gyümöltsek érésre jussa-
 nak, — ezt éppen nem fejtegetem, és hogy fi-
 gyelmeteket N: É: K: H: el ne fáraszszam tsak ke-
 vés vonással érdeklém még utolyára, hogy az ú-
 ralkodónak erényei miként tenyésztk a' státusban
 a' köz-jot, miként termik meg az edgyesek' bol-
 dóságát. —

A' társasági edgyesület' tzélja a' köz-bátorság
 tsendesség, a' jussoknak biztosittása, a' lelki, és
 testi joknak, vagyonoknak békességes birtoka;
 ezekből kifollyolag pedig minden edgyes Polgár-
 nak lehető legnagyobb jolléte, és mint okos e

költsi valónak a' tökéletesedés' útján elébb e-
lébb haladhatása. — Az igaz, hogy ezen áldott gyü-
möltseknek meg termésére a' Státus-alkotmányt
föként a' bölts törvények termékenyítettik; de
az is igaz, hogy ezeknek életet, hatosságot, te-
kintetet leg inkább a' jo, és minden erények-
kel ékeskedő Fejedelem ad. — Az ő lelki ereje
mint elébb érdeklém egyben kaptsol a' státus'
alkoto részeit, és a' leg különbözőbb indulatok 's
interessék által mozgotott sziveket, elméket oda
hajtja, hogy a' köz-jo épüljön munkájokkal.

Termékenyit meg világosodott lelke, mert,
munkálodik a' világosságnak terjesztésében; —
nem fél az elmék' szabad vizsgálától, mint a'
setettség' gyáva Politikája, — nem a' gondolatok'
terjedésétől; sőt minden intézeteivel oda irá-
nyoz; hogy a' tiszta igazság nap-fényre jöjjön
's annak jótékony sűgárai el hassanak a' leg tá-
volabbi vidékekre. — Illy tzállal fő gondját a'
tanító, 's nevelő intézetekre fordítja, hogy a-
zok minden polgárnak igaz tudományt, valódi
bölcsességet szoljanak, hirdessenek; által látta
ugyanis, hogy a' költsönös jussokat és köteles-
ségeket azok fogják igazán érteni, és meg be-
tsülni, — azok fogják a' felsőséget szives enge-
delmességgel tisztelni, kik már gyermek korok-
ban erköltsiképpen neveltettek, az ő igazi javok
felől fel világosítottak; által látta, hogy a'
szivből, és okosságból kell ki fejteni a' tarsasági
kötelességeket: ott mélyebben vagynak ezek ir=

va, mint a' Justinianus' Codexében, vagy a' Hazai Törvények' hármas könyvében. — Vajha a' századok' történetei minden királyokat meggyőztek volna a' felől, hogy a' miveltszívű, világos elméjű ember leghasznosabb polgár, legjobb, 's hivebb alattvaló; meg a' felől, hogy a' társasági gonoszoknak, pusztító bűnöknek, ki tsapongásoknak, szegénységnek, és nyomoruságnak legbővebb forrása a' vakságban, tudatlanságban, miveletlenségben vagyon.

Termékenyít a' jó Fejedelem' atyai szerető gondossága; mert ki mutatja alattvalóinak a' munkásság' ezer utjait, módjait, mellyeken az élet szükséges javait gyűjthetik; sőt az ártatlan gyönyörúségek' eszközeit is megszereshetik. — Böltsége életet önt a' földmivelésre, mesterségekre, kereskedésre; — pártfogolja a' tudosokat, virágzásba hozza a' tudományokat, — szaporítja, népesíti az iskolákat, gyarapítja a' szenvedő nyomorult emberiség' vigasztalására tzelző jótékony intézeteket. — Illyenekben, és nem a' fogházoknak, — nem a' titkos vigyázóknak, — nem a' büntető törvényeknek szaporításában áll az úralkodo magass rendeltetése: ilyenekkel termékenyítettik igazán a' Haza és a' polgári társaság.

De termékenyítettik az, és a' köz bátorság' 's jólét' tzeljára eljutni segítettik igen szembentőnéleg az igazságnak pontos kiszolgáltatása által is. — Valóban boldog az az ország, mely-

nek igazság' szerető feje fenntártya a' Törvények' tekintetét, 's nem engedi, hogy a' hatalmas azt, mint gyenge pokháló, öszve szaggassa; a' tsalárd eszü kitsiny pedig tsik módjára a' háló' jukain keresztül bújjon. — „Az igazságnak tselekedete — azt mondja Ésaiás — leszen békesség, tsendesség, bátorság mind örökké, mert lakozik a' nép békességnek hajlekiban, bátorságos sátorokban, és gazdag nyugodalomban.“

Kemények voltak Spártában a' Likurgusz' törvényei, és sok részben a' Természettel ellenkezők; még is mivel pontosan meg tartattak, 500 esztendeig volt általok erőss, tsendes, és boldog a' kitsin spártai status. — A' Lokrisbeli Igazgato Záléukusz törvényül tévén, hogy minden parázna szeméit veszeszsze, — tulajdon fijára is kimondotta ezen ítéletet; — 's midőn a' nép soká esdeklelt a' heves ifjuért, tsak annyiban hajlott kedvezésre, hogy fijának edgyik szeméért a' magáét parantsolta ki vétetni, hogy a' törvény sértetlen maradjon, 's a' haza' bátorsága ne kotzkáztassan. — Az ily példák azt tanítják, hogy méjj fontolással, széles vigyázással kell a' törvényt hozni; de a' mi egyszer törvényé tétetett, ingadozás nélkül kell azt meg tartani, mindaddig, mig helyét jozanabb váltja fel. —

Nints nyomorúltabb állapot, mint a' hol személyekhez, és környületekhez szabott ujjabb ujjabb ruhákba öltöztetik naponként a' tör-

vény értelmét; — nints ott erköltsi termékeny-
ség; — nints bizonyos bátorsága a' polgárok' é-
letének, jussainak, — nints lelki, és testi vagy-
onaiknak: nem termik, nem eszközlik a' köz, és
magános jóllételt az olyan törvények is, mel-
lyeket a' setét századok' árvize tsak története-
sen hajtott öszve, és nem a' világos okosság, —
nem a' tiszta erköltsi böltsesség szedett rend-
szerbe: tsak egy roppant nagyságu Dédalusí
mívet, Labirinthust formálnak azok, melyben
ki-gázolhatatlanúl tévelyeg az értelem, és a' szív;
el fullad még az emlékező erő is: a' gonosz
tzelzátú jús magyarázok pedig bőv táplálatott
találnak, hogy most a' jót rosznak, majd a'
roszszat jónak, most az igazat hamisnak, majd
a' hamissat igaznak lenni meg mutassák. — A-
zért is a' bölts, és népét atyai — képpen szere-
tő fejedelera nem késik termékenyíteni; az az
nem késik az idő' kívánatival, a' nemzet' helye-
zetével, lelki tudományos, és erköltsi mivelő-
désével okos irányban álló törvényeket alkotni,
alkottatni; olyan törvényeket, mellyek a' pol-
gárok' életét, vagyóját bátorságossá, mun-
kásságok gyümölsét bizonyossá tészik, 's által-
jában az igazi jóllétnek-meg elégedésnek alap-
jai lehetnek.

Termékenyítí a' Hazát az uralkodó békes-
ség szeretete is. — Ugyan is mindenjó, mint
a' tudomány, — mesterség, — kereskedés a' bé-
kesség' arany ideje alatt virágzik, tenyészik leg

jobban. — A' Barbarus századokban alig kívántak egyéb erényt a' Királyban, mint a' katonai vitézséget, a' hodoló tüzet; de a' jelenkor' fáinabb erköltsi érzése inkább tiszteli azt a' nép' attyát, ki a' belső nyugalom', 's jollét' módjairól gondoskodik, a' lelki, az erköltsi művelődést elő segíti; mint az olyan Hőst, ki nagyobbra terjeszti ugyan birodalma' határait, szaporítja az adozók' számát; de azonban a' nemzet' belső valódibb boldogságát építeni felelji. — A' béke-szerető fejedelem szeme előtt tartja: mennyire ellenkezik az emberiséggel a' háborúban sok ezerek' vérét, életét, és egészségét feláldoztatni, sok ezereket nyomorúlt árvaságra, gyászos özvegységre juttatni, gyakorta nem egyébert; mint egy kevély szóért, egy maroknyi pénzért, vagy két személy [közti] gyűlölségért; néha pedig a' leg szentebb ügy' elnyomása véget.

Gazdog termékenység' forrása még a' jó lelkű Király' kezeiben a' status' minden jövedelme is: miként a' nap' szárasztó melege azért szívja fel a' föld' nedvességeit, azért gyűjti fellegekbe gőzeit, hogy frissítő harmatban, éltető, kövérítő esőben ismét vissza szállítsa azokat, és az egész természetbe új táplálatot, új termő erőt öntsön: úgy az adózás' utján, vagy más jövedelem' — tsatóránakan a' köz-kintstárba bé folyó summákat, bőv kamatjokkal edgyütt térítik vissza az adó-fizetőkre, a' bölts Fejedelem' köz hasznú intézetei. — Tsak a' rozszul organizált beteges,

vizkorságos testben történik az, hogy a' bőv ele-
delt a' has egyedül nyeli el, egyedül puffad meg
attól; a' munkás tagok pedig ki asznak, meg
száradnak, el metsevésznek; de az ép, és egés-
séges test műszerei, belső részei jól tápláló ned-
vességet 'szívárogtatnak az egésznek minden ágai-
ra. — Ezt eszközli a' bőlts kormányozó a' sta-
tus' jövedelmével: tudni illik a' polgári alkot-
mány' nagy oeconomia'jában elő forduló sokfé-
le szükségek fedezésére, okos kimélléssel for-
ditja a' köz-kintset; és az alattvalók öröm-
mel szemlélik, verejtékjek' gyümöltseit a' jórend-
ben, — a' közbátorságban, — a' mesterségek',
és tudományok' virágzásában, — a' jó erköltsök'
gyarapodásában, — az igazságnak haladéknélküli
tellyes ki szolgáltatásában, 's mind ezeknek ked-
ves gyümöltseiben az edgyes polgárok' jollété-
ben, meg elégedésében. —

De bármi sokat kellene meg mondanam,
sietek bévégezni beszédemet.

Úgy hiszem n. e. K. H. nem vártok külö-
nösebb alkalmaztatást, holott minden-ki látta
beszédem folytában, hogy az emlegetett feje-
delmi tulajdonokat, királyi virtusokat, és ér-
demeket, 1-ső FERENTZ b. e. Fenséges Császá-
runkrol másolta gyenge etsetem. — Igenis: mert
éltető, magához vonzó, világosító, melegí-
tő, és termékenyítő napja vala ő számos orszá-
gainak, azok között édes Hazánkknak is, még pe-
dig szinte félszázad' hoszszú során keresztül.

Hatvanhét évekre terjedett szép, munkás, de fáradtságos élete; mert ki nem képzele? mely fáradtságos egy szélesen terjedő Birodalom' kormányját, az emberi élet' szélvész nagy tengerén hordozni, igazgatni, és több mint 53 milliók' fő Pásztorának lenni. —

Már húsz esztendő's korában el kísérte vala nagy bátyját 2-dik Jo'sef Császárt, ki fő nevelője, és az uralkodásra készítője volt a' Török háborúba, 's ott nem sokára a' hadiseregnek fővezére lett. — Fellepven a' királyi székre az 1792-dik évben martius 1-ső napján b. e. áttyanak 2-dik Leopoldnak igen korán történt halála után; uralkodásának 25. esztendeit foglalták el a' külső ellenséggel, főként Frantzia Országgal folytatott sok rendbeli hadakozások. — Ki tünt a' Márs' mezején is katonai talentuma; mert gyakran ditső példát mutatott személyesen vitézeinek, osztozott vélek a' háború' minden sanyarúságaiban, melyel ujjabb erőt, 's ösztönt adott bátorságoknak: de főként a' polgári élet' békés körében nagyok érdemei, — mellyek szembe tűnő bizonytságot szólnán Fejedelmi erényeiről, nem kell semmit is hizelgő beszéddel potolni. Ugyanis szoll 1-ső FERENTZ mellett Hazánk' állandó nyugodalma és békés helyezete — minden státussainknak köz tsendessége, mely akkor sem zavaradott meg, midőn a' fellyebbi esztendőkben, Éris lobogó fáklyával Europa' kilantz országait járta bé. — Szoll alattvalóinak szíves tisztelete, szeretete, meg elégedése, és a'

mivelt világnak rolla való itélete, — mely őtet a Béke' Fejedelmének nevezte. — Szollanak világosittanak az ő Kormánnya alatt volt minden tartományokban, a' nevelő, a' tudományos Intézeteknek, a' mesterségi, — kereskedési, — gazdasági - edgyesületeknek szembe - tűző szaporódásai, gyarapodásai, 's virágzásai. — Szollanak és bizonyítanak a' Pesthi Ludovicea Katorna Akademia, — a' Bétsi protestans Theologiai iskola, — a' Magyar tudos Társaság' meg alapódása, — a' honni Magyar-nyelv' tekintetre lépte. — Szollanak az országos könyvtár Magyar Országon — a' Nemzeti Muséum, — a' siket némák' és vakok' mívelésekre vigasztalásokra fundált nevelő házok, — a' nyomorultak' fel segittésekre alkotott több rendű társaságok, — a' hirlapok', és folyó irások' szaporodásai, — a' társalkodva mívelő edgyesületek' (:Casinok?') számos helységekben lett meg nyilásai, — a' Bátsi Ferentz tsatorna, — gözhajózás' meg indulása, — Duna szabályozás, — Keszthelyi Georgikon, — az állat-enyésztő Társaság, — és ló-versenyezés életre jötek, — 's több számos jótékony intézetek, — mellyeket nagy lelke valamint a' sok háborúk' szélveszes ideje alatt; úgy a' békesség' igen kevés esztendeiben, részint magából szült, részint búzditással, pártfogással, és királyi segedelemmel elő mozdított. — Atyai gondossággal utazta bé gyakran tartományait is, hogy ön szemeivel lássa az

lattvalói sorsokat, állapotjakat, esmerje meg-
lelki ; és testi szükségeiket.

Márk Aurél, midőn szükségét szenvedett
házja tulajdon házi portékáit is el adta, hogy
a' köz-kintstárt felsegíthesse. — Mely sokkal
többet tett ennél tisztelt Fejedelmünk, midőn
birodalmának jól-léte békessége forgott vesze-
delemben, a' nagy Katona Napoléon' hodolásai
miatt: tudniillik tulajdon leányát Ludovikát ad-
ta ellenséginek hitvesül, hogy legyen a' rég
óhajtott béke' zálloga.

Az Ő ilyen, 's több királyi nagy tettei fel-
vagnak, és lesznek iratva örök emlékül a'
Historia' év lapjaira: a' jövő századok, a'
hizelkedés', és irigység' szennyeitől meg tisztít-
tatva fogják ő benne látni a' bölts, kegyes és
Igazság' szerető nagy Fejedelmet ; fogják hirdet-
ni, mely bódog volt az Austriai Császárság
az ő haszszas körmánya alatt.

A' keresztyéni leg szebb erények' lántz-sora
az ő magános életé is: midőn ugyan is a' földi
sors többféle viszontagságokkal, és szenvedések-
kel próbálta hitét, virtussait, — midőn a' halál
el ragadta rendre három hitveseit, — el több
gyermekai között főként Jo'sef kedves fiját, sze-
retett Testvéreit, számos atyafiait, — midőn
Koronája' fénnét homályba borítani törekedett a'
boszszus ellenség, — az élet' ilyen, 's több ke-
serű próbáiban a' tiszta vallásosság balsoma
gyógyította sebjeit, az Istenbeni bölts bizodalom
erősítette szívét, és lelkét.

Szerentsés, és holdog Fejedelem! kit a régi Egyiptomiaknak szokása szerint a leg szorossabb vizgálat után is, igen tisztességes, és dicsősséggel tellyes temetési pompára méltónak itélnek hív alattvalóid!

Ily sok, és nagy királyi tulajdonokkal ékes Fejedelemtől fosztatának meg az Austriai birodalommal edgyesült országok' hív polgárai, midón e' folyó évben martius holdnap' 2-dika' hajnalán az ég véletlen meg dördülvén, a' népek' köz rémülésére így szolla az Úr: „*A' napot immár le nyugatom, bésetélttem a' földet fényes nappal, siralomra fordítom a' ti Inepiteket, keserűségre minden énékléstéket; gyászruhát adok mindennek derekára, és juttatom a' népet keserűségre:*“

Méjjen érezvén miis n. e. K. H! azon fájaldalmunkat, hogy Hazánk' egeröl, polgári társaságunk' éltető napja 1-ső FERENTZ Fenséges Császárunk, Fejedelmünk le nyugodott; zárjuk királyi virtussainak kedves képét örök emlékezetünkben, — hálás érzéssel hirdessük magass érdemeit, és buzgó szívvel kérjük a' Királyok' Királyját, hogy hív szolgáját a' mennyei Fejedelemségnek él olthatatlan fénnel rogyogó koronájával ékesittse fel örök időkre; — buzgó szívvel esedezzünk a' mennyei kegyelemért, hogy a' vigasztalásnak lelke, és minden boldogító áldásoknak gazdag tellyessége száljon gyászoló Császári Királyi Házának minden tagjaira, fenséges

özvegyére, gyermekeire, rokonaira, száljon koronás Fejedelmünkre, FERDINAND fenséges Császárra, hogy legyen boldogult atya királyi tulajdonainak, erényeinek örökösse, Hazánknak, 's minden népeinek hosszú időnkig tellyes meg vigasztalója, kegyes Attya, igaz Birája, lelki, és testi boldagítója.

Meg szünöm már ezen helyből szollani rolad méjjen tisztelt Fejedelem azon vallástétellel: hogy bár ritka nagy szerentse volt is reám nézve ez a' szollási köteleesség; de én azzal éppen nem ditsekszem, mind azért, mivel az ellenkezőt szívből ohajtattam, hogy vajhá soká nem kell vala még ezt senkinek is tellyesíteni; — mind azért, mivel érzem, hogy a' Te nagyságod igen szembe tűnővé tette gyengeségemet, kitsinségemet: reméllem mindazonáltal, hogy nemes lelked, ha beszédem' hallására meg szolalhatna, nem mondaná azt nékem, a' mit Hannibál Formionak mondott volt hajdon.

Meg botsástatok n. e. K. H! ha várakozatoknak meg nem felelhettem — mentségül tsak annyit mondhatok: vagynak olyan idők, és vagynak olyan igazságok, a' melyek edgyik a' másíknak' ellenkezői, hogy ne mondjam éppen ellenségei.

Te pedig Europai Uralkodok' köz tiszteletet nyert Nesztora! hazánknak 45 Eesztendeig Salamoni böltsességgel, Ézékiási kegyességgel, Titusi jó szívvvel, Epaminondási hívséggel, Aris-

tidesi egyenességgel, és Márk Auréli közjó szeretettel fénylett éltető napja. ékeskedett nagy Fejedelme! légy áldva a' késő maradék' emlékében is: a' seregeknek Ura fogadja bé lelkedet az egek örökké tartó örömeibe; 's változást nem szenvedő boldogsággal jutalmazza meg hív fáradozásodat! — Amen.

BEREKESZTŐ FOHÁSZKODÁS.

A' mi szomorúságunknak napjai után vigasztalj meg minket óh ISTEN! Lelki, és testi kegyelmeid bővölködjének Hazánkon, Nemzetünkön, Fejedelmünkön, a' Tiszviselőken, polgártársainkan — mind nagyokon, mind kitsinyeken, hogy meg elégedett szívvel tölthessük el földi polgárságunk' rövid idejét. Szent Lelked' világgossága vezéreljen az igaz ember szeretetnek, az egyenességnek, és tiszta erkölcsnek után, hogy a' mennyei Haza' tőkéletes, és allandó javainak birtokára egykor eljuthassunk. Amen. —

